

Landskap: Skåne Upptecknat av: Helga Persson
Härad: Onsjö Adress: Box 208 Höör
Socken: Hallaröd Berättat av: Emelia Jeppson,
Uppteckningsår: 1934 Född år 1862 i Hallaröd.

Uppteckningen rör : I.Sängomhäng,(sid.1-2),II.Handdukar,(s.2-3),
III.Gardiner,(s.3-5) IV.Mattor,(s.5-6), V.Brudgåvor,(s.6-7),
VI.Textiliernas förvaring,(s.7-11).

Sängomhäng.

Berätterskan omtalar att man brukade ha s.k. sängomhäng eller sparlakan kring sängen i kammaren. Sängomhänget hängdes på en, två eller tre stänger, som voro fästade i väggen över sängen och som gingo ut över ~~sängens~~ ^{hemmes} bredd. Dessa stänger voro runda och svarvade. Sängomhängen, som voro hemvävda, voro antingen vita eller, randiga i senare fallet antingen vita och röd ^{ell} eller vita och blå, i slät bomullsväv. På en del ställen hade man även sängomhäng omkring sängen i storstugan, men eljest var det i kammaren över den finaste sängen där man brukade lägga gäster då långväga sådan ^{ell} anlände.

Sängbandet.

Sängbandet.

Det s.k. "sängabanned" ^{eller sängastrecked} fästes i taket över sängen där en äldre person, som hade svårt för att resa sig, hade sin sängplats. Detta bestod av ett rep, som hängde ned över sängen, i lagom höjd för att den liggand ^{ell} skulle kunna nå det med händerna och på så sätt nå det, då den skulle resa sig i sängen. Handtaget, som vanligen var runt, virades med tyg för att det ej skulle skära in i händerna.

Sängens uppvärmning.

Om det var mycket kallt och man låg i oöldat rum, vilket ofta var fallet förr i världen, eller en person var sjuk och hade s.k. "tjöllrysningar^a" (frossbrytningar) värmde man upp tegelstenar eller slog varmt vatten på stenflaskor och lade dessa under lakanet vid fotändan av sängen. Stenarna värmdes vanligen i den stora sättugnen, och då de voro tillräckligt uppvärmda virades en gammal trasa om dem, för att de ej skulle bränna hål på sängkläderna.

Sängens uppvärmning.

II.

Handdukar.

Kökshanddukarna hade sin plats i köket, men de, som användes för toalettbruk, hade i allmänhet sin plats på en spik eller krok på köksdörrens dörrkarm. Man tog ren handduk, varje söndag, på de ställen där det var något så nära välbeställt med ordningen. Där hade tjänarna sin egen handduk och husbondefolkets sin och det var husbondefolkets, som hade sin plats innanför köksdörren.

Handdukar.

Likhanddukar.

Likhanddukar.

S.K. likhanddukar hade ej alls att göra med likets tvättning, utan det var sådana, som användes att bära kistan med vid begravningen. Dessa handdukar voro fyra gånger så långa, som en vanlig handduk, och skulle gå under kistan och upp om halsen på de, som buro, så att de kunde hålla med ena handen i denna del, medan de höllo den andra närmast kistan och buro upp den på detta sätt. Vanligen hade man tre sådana långa handdukar, såvida det ej var en mycket liten eller klen person.

Dessa handdukar ägdes i allmänhet av en av mororna i byn, och gingo i lån antingen i byalaget eller socknen när dödsfall inträffade. I detta fallet gäller det Hallaröd och berätterskan omtalar att det var Christoffer Ernstssons nustru, som brukade hålla dylika handdukar i Hallaröd. I min hemförsamling Bosarp hade farmor och sedan mor sådana dukar, som gingo i lån, ända till där blev likvagn med därtill hörande svarta bärremmar eller vad man skall kalla dem.

Då begravningen var över skulle handdukarna tvättas och skickas hem med tack för lånet. -----

III.
Gardiner.

Gardiner.

Gardiner ha ej enligt berättarskans utsago varit vanliga i Hallarödsorten förrän slutet av 18- och början av 1900-talet. Då man först började använda gardiner hängdes dessa i sal och kamrar och sedan fick storstugan också så småningom gardiner, men dessa voro endast kort-eller tvärgardiner och det har endast varit under de senaste tjugofem åren, man haft gardiner även i kök och tambur. Innan det blev mera allmänt med gardiner i köket brukade man klippa ut en lång tagg av tidningspapper, för att det ej skulle se så bart ut. Liknande taggar klipptes ut och klistrades med av mjöl och vatten sammanrört klister på hyllorna i kök, skafferier och skåp.

Det kan nämnas att det endast varit under de två senaste decennierna s.k. långgardiner varit allmänna i orten.

Rullgardiner och jalousier.

Innan rullgardiner kommo i användning, användes flätade träjalusier att sättas för fönstren på kvällar och nätter. På dessa jalousier voro målade eller tryckta figurer, vanligen blommor eller fåglar i röd eller blå färg. Dessa jalousier köptes på marknader.

På de större gårdarna hade man en slags köpta rullgardiner

Rullgardiner
och jalousier.

ner, som rullades upp för hand, ty man hade ej självrullande rullgardiner på denna tid. Dessa fästes sedan med en hank i ett spik i översta träramen i fönstret. På dessa gardiner, som i allmänhet hade grå eller blå botten funnos tryckta bilder av slott, jägare o. s. v. Dessa gardiner voro spikade i översta träramen i fönstret och i den del som hängde ned fanns en rund trästån, kring vilken gardinen rullades vid upprullningen. Man använde även hemvävda rullgardiner eller fönsterförhängen i rött eller blått, eller också randiga med vit och röd eller vit och blå randning. Fönsterförhängen fästes med en hank i ett spik vid fönstrets sidor. ----

IV.

Mattor.

Mattor.

Berätterskan omtalar, att man i hennes barndom och ungdom hade ene och sand på golven i storstugan, kök och förstuga medan golven i sal och kamrar voro vitskurade och ej betäckta med något, vare sig sand eller mattor. Sedan började man emellertid väva trasmattor, och och i början lades en sådan matta på tvärs över rummet. Man brukade sedan lägga två mattor antingen längs åt golvet eller på tvären

från en dörr till en annan, ty vanligen voro dörrarna mitt för varandra.

Det hände även att man klippte vackra färgrika lappar i halvcirkel och sedan sydde ^{de} dessa lappar samman i vacker schattering, varvid man med något kulört garn sydde en langgett i det yttersta laget. Dessa mattor lades under borden i kammare eller sal.

V.

Brudgåvor.

Brudgåvor.

Berätterskan omtalar, att det var vanligt att brudgummen gav bruden en schal av ylle med svart eller brun botten och med en vackert färgad bård i kanten, samt en knuten frans i färg med schalens bottenfärg. Var det förmögnare människor förärades bruden en persisk schal, men bland dem, som ej hade så god råd, fick man nöja sig med ovan omtalade ylleschal.

Brudkronan.

Brudkronan.

Det var brukligt i berätterskans ungdom att bruden iklädades en krona av vackert färgade pärlor, vilka voro trädde på zittertråd, så att de liksom vajade vid rörelser. Berätterskan hade varit

med på ett bröllop där bruden burit en sådan krona, vilken var lånad från en person i N. Rörum som hade en dylik krona, som brukade gå i lån i bygden.

Själv hade berätterskan vid sitt bröllop haft en myrtenkrona samt svart klänning och vit slöja. En person vid namn Thea Pålsson ^{*i Hallarö*} hade bundit kronan, och det kan omtalas, att hon var mycket anlitad såsom kronbinderska och oftast var hon också behjälplig vid brudens klädsel. Då det fanns flera arter av myrten kan det nämnas, att till kronor användes endast den finbladiga sorten. I allmänhet brukade flickorna själv ha sitt myrträd, som modern satte till dem redan då de voro små, och om detta träd ej ville frodas riktigt bra eller gick ut, trodde man att detta skulle betyda, att ägarinnan ej skulle bli gift.

Brudbukett användes ej, men kunde man anskaffa rosor hade bruden en sådan på klänningen och brudgummen en i knapphålet. Fanns det ej rosor använde man en röd nejlika.

VI.

Textiliernas förvaring.

Angående textiliernas förvaring kan nämnas att de förvarades

Textiliernas
förvaring.

i stora kistor antingen på vinden eller i den s.k. kistekammaren, där det ofta fanns flera stora kistor fyllda med dynor och filter, täcken ha ej blivit allmänt gängse förrän i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet och då var det i allmänhet endast under den varmare årstiden täcken användes, då det började bli kallt tog man åter till ylledynorna med sin fjäder.

För att det ej skulle gå mal i sängkläderna luftades och solades dessa en gång på våren, och en gång senare på sommaren, och för att ytterligare skydda dem lade man malört emellan dem. För att få malört, vad man behövde, fanns det malörtsstånd vid nästan varje gård och detta torkades och användes vid förekommande behov.

Gångklädernas förvaring.

Gångkläderna förvarades antingen i stora skåp eller i garderober. Skåpen där kläderna hängde kallades ofta "klähängare" och sedan då en slags smalare skåp med endast en dörr kommo i marknaden, kallades dessa piedestaler, men uttalades i allmänhet på dialekt "pillestalar". I gårdar, som byggdes under senare hälften av 1800-talet, funnos garderober och man hade vanligen en garderob för de bättre

Gångklädernas
förvaring.

och en för de sämre kläderna. Även gånkläderna lyftades och för att skydda dem mot mal, använde man även för dem malört innan naftalin och dylika preperat kommit i marknaden.

Linnets förvaring.

På de större gårdarna hade man i allmänhet ett mycket stort linneförråd. Särskilt var detta fallet där det fanns många flickor, ty redan då dessa voro små började modern tänka på hemgiften till dem, och man lade undan en hel del saker i kistor och skåp, som ej fingo användas, för det skulle "tösen eller tösorna" ha i hemgift. För att det ej skulle ligga och fukta eller bli för gult brukade man sola det en gång på sommaren, och när det så lades in igen brukade man ibland lägga lavendelknoppar emellan de olika sakerna för att det skulle få "en go lutt!"

Brudlakan.

Brudlakanen skulle vara av hellinnelärft av finaste material. Innan de virkade spetsarna kommo i användning sydde man hälsöm i ovanlakanet, men sedan när spetsarna blevo moderna ansågs det finare, att ha ^{dessa /} sådana och man virkade då mycket breda sådana. Ja i en del fall

Linnets för-
varing.

Brudlakan.

ansågs det ej räcka med enbart kantspets, utan man skulle skulle ha mellanspets eller s.k. "mellanverk" också. På denna tid syddes också jättestora röda namn, vanligen med korsstygn i stramalj, antingen enbart med brudens initialer eller också med bådass. Man hade örngått med likadan ^a spetsar eller mellanverk, som spetsen på lakanet, och på en del örngått gick spetsen runt om medan man på andra hade ~~satt~~ ^{infällt} mellanspetsen rakt på tvären eller också på sned från ett hörn till ett annat.

Sängarna.

Sängarna.

I de sängar, som användes av husets folk, hade man dynor med ~~i de förmånare hemmen/~~ fjäder under, medan tjänarna hade långhalm som lades på längden i sängen. och över denna lades ett tomt dynvar eller ett skynke. Detta kallades "pjös". På en del ställen fingo även tjänarna en riktig dyna över halmen. Man hade inget örngått och endast underlakan, överlakan bestods inte och det kan nämnas, att detta endast undantagsvis användes av husbondefolket själv. Över sig hade man en tjock yllen dyna, vilken på vintern utökades med en filt, för att de ej skulle frysa. Berätterskan omtalar att det kunde hända att de fingo ha ett s.k.

sticketäcke av hemvävt tyg. Övertyg till ett sådant täcke vävdes i allmänhet skäftigt med bomull till varp och s.k. "Viktoriagarn" till islag. Detta garn köptes i staden och var en slags långhårigt fint garn. Av detta vävde man enfärgade, rutiga eller randiga tyger till övertyg och så hade man bomullstyg, vanligen skäftigt till foder och så stoppades täcket med vadd. Det s.k. "viktoriatyget" användes även till klänningar och underkjolar, och då de sistnämnda skulle var/~~rik-~~tigt fina, satte man volanger på dem samt monterade dem med svarta sammetsband eller vita snodder i kanten.

Vagnstücken och agedynor.

Man brukade använda en slags vagnstücken vävda i konstvävning, som man hade under fällan då det var kallt, och man skulle ut och köra i stass. Man hade också "agedynor" i vackert färgade mönster, som lades i sätena när man skulle ut och åka. Dessa dynor voro ibland stoppade med tagel. -----

Brudfiltar.

Berätterskan omtalar, att man hade en slags brudfiltar av särskild fin kvalité, som lades där brudparet skulle knäfalla och lite ut på golvet där de skulle stå. -----

Vagnstücken
och agedynor.

Brudfiltar.